

บทความวิชาการ (Academic Article)

แนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน ด้วยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางคติชน
ท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

GUIDELINES FOR THAI COMMUNITY-BASED LEARNING INTEGRATED
WITH FOLKLORE RESOURCES TO PROMOTE LEARNERS' COMPETENCIES
IN 21ST CENTURY

Received: May 12, 2021

Revised: June 14, 2021

Accepted: June 28, 2021

ฉัตรนิพัฒน์ คำบ้านฝาย^{1*} พรสุดา อินทร์सान² และสิระ สมนาม³
Chatniphat Kambanai^{1*} Pornsuda Insan² and Sira Somnam³

^{1,2,3}คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

^{1,2,3}Faculty of Education, Chiang Mai University, Chiang Mai 50200, Thailand

*Corresponding Author, E-mail: Satawat_k@cmu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อันนำไปสู่แนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน ด้วยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และ 2) นำเสนอแนวทางและตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน ด้วยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่น ในรายวิชาภาษาถิ่นวัฒนธรรม ที่ผู้เขียนได้ออกแบบและทดลองนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านมา ผลจากการศึกษาแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของประเทศไทยพบว่า สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มีความสอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (3Rs8Cs) ตามทิศทางการศึกษาโลก อีกทั้งยังพบว่าแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานตามแนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชนในรายวิชาภาษาถิ่นวัฒนธรรมที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาถิ่นวัฒนธรรมไทยในรูปแบบคติชนท้องถิ่น โดยการนำผู้เรียนออกสู่ชุมชนเพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเองในบริบทชีวิตจริง อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมและพัฒนาสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนที่สัมพันธ์กับทักษะ 3Rs8Cs ตามแนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ระบบการศึกษาทั่วโลกได้ให้ความสำคัญและใช้เป็นแนวทางการพัฒนาในปัจจุบัน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน การบูรณาการ แหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่น สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ทักษะในศตวรรษที่ 21

Abstract

This article aims to 1) present the results of conceptual studies related to the learning management approach in the 21st century leading to Thai community - based learning integrated with folklore resources to promote learners' competencies in 21st century, and 2) present the guidelines and activity examples of Thai community - based learning integrated with folklore resources in Culture and Language course, which the author has designed and experimentally applied from the teaching experiences in the past. The results of the studies in regard of the competencies of learners based on the basic education core curriculum B.E. 2551 was correlated with the 21st Century Learning Skills (3Rs8Cs) according to the guidelines of the world educational development. It was also found that the community-based learning approach in accordance with the learning management approach in the 21st century could be used as a guideline for developing the Thai community-based learning in the Culture and Language course, studying about the relationship between Thai language and Thai culture in the form of folklore, which will lead the learners to the community classroom in order to create a self-learning experience through practices from a community study. This will promote and develop the competencies of learners was correlated with the 3Rs8Cs skills in the 21st century learning management approach in which the international education system has given priority and used it as a guideline for the current development.

Keywords: Thai Community-Based Learning, Integrate, Folklore Resources, Competencies of Learners, 21st Century Skills

บทนำ

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals; SDGs) ตามทิศทางการพัฒนาของโลกอนาคตระหว่างปี ค.ศ. 2015-2030 (พ.ศ. 2558-2573) มุ่งเน้นการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพพลเมืองให้มีคุณภาพ อันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศทุกด้านในระยะยาว โดยยุทธศาสตร์สำคัญที่ใช้ในการขับเคลื่อนประเทศให้บรรลุเป้าหมายนั้นก็คือ “การศึกษา”

ในศตวรรษที่ 21 โลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งเกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ระบบการศึกษาในโลกปัจจุบันต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมโลก ในขณะที่หลายประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมผู้เรียนสำหรับโลกในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนในภาพรวมมากกว่าความสำเร็จทางวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว แต่จากรายงานสถานะการศึกษาของประเทศไทย 2561/2562 โดย Office of the Education Council (2019a, p. 53) พบว่า ปัญหาด้านหลักสูตรการเรียนการสอนของประเทศไทย ยังเน้นการสอนตามตำราโดยมุ่งให้ผู้เรียนจดจำข้อมูลและฝึกทักษะในระดับพื้นฐานทางวิชาการมากกว่าการสอนให้ผู้เรียนรักการอ่าน ใฝ่การเรียนรู้ และคิดวิเคราะห์เป็น รวมถึงการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์และทางสังคมอันจะนำไปสู่ทักษะการทำงานในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งครูส่วนใหญ่ยังได้รับการฝึกฝนให้จัดการเรียนการสอนในรูปแบบเก่าที่เน้นวิธีการบรรยายตามตำรา รวมทั้งให้นักเรียนท่องจำและฝึกทักษะบางทักษะเพื่อการสอบแบบปรนัยที่ตีกรอบให้ทุกคนเชื่อตามกรอบมาตรฐานเดียวกัน โดยไม่ได้สอนให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดต่าง คิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์และคิดสังเคราะห์ ตลอดจนการประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตจริง จึงทำให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาออกมามีทักษะในการดำเนินชีวิตที่ไม่สูงมากนัก ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยแนวโน้มภาพอนาคตการศึกษาและการเรียนรู้ของไทยในปี พ.ศ. 2573 โดยสำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา Office of the Education

Council (2014b) ที่ได้เปรียบเทียบข้อแตกต่างระหว่างประเทศที่มีคุณภาพทางการศึกษาอยู่ใน 20 ลำดับแรกของโลกในหลายปีติดต่อกัน ซึ่งได้เลือกมา 3 ประเทศ ได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐฟินแลนด์ สาธารณรัฐสิงคโปร์และสาธารณรัฐเกาหลีใต้ เพื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทยพบว่า ในด้านการจัดการเรียนรู้นั้น ประเทศไทยยังเน้นการสอนตามเนื้อหา การเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากกว่าการบูรณาการเนื้อหา ทักษะแห่งศตวรรษและสาระท้องถิ่น

จากสภาพปัญหาในข้างต้น แผนการศึกษาแห่งชาติปี พ.ศ. 2560-2579 (Office of the Education Council, 2017) จึงได้มุ่งเน้นให้การจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและอนาคตเป็นไปตามแนวโน้มและทิศทางการศึกษาโลก โดยให้ความสำคัญกับ “ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21” ที่ให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะ 3Rs8Cs ที่ไม่มุ่งเน้นเพียงทักษะทางวิชาการ 3Rs อันได้แก่ Reading (สามารถอ่านออก) WRiting (สามารถเขียนได้) ARithmetics (การคิดเลขเป็น) เพียงเท่านั้น แต่ยังได้ฝึกทักษะ 8Cs ได้แก่ Critical Thinking and Problem Solving and Innovation (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา) Creativity and Innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม) Cross-Cultural Understanding (ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์) Collaboration Teamwork and Leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ) Communications, Information and Media Literacy (ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ) Computing and ICT Literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร) Career and Learning Skills (ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้) และ Compassion (ความมีเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรม และจริยธรรม) ซึ่งมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รวมถึงการเน้นผลิตทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพพร้อมทั้งกายและใจ ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนจึงต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่ต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนหลัก และจัดการเรียนรู้ที่เน้นการบูรณาการที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของแต่ละศาสตร์วิชาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกันได้ในชีวิตจริง ซึ่งจะทำให้เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายมากกว่าการเรียนรู้ที่เน้นผลสัมฤทธิ์และเพื่อสอบแข่งขัน

จากสภาพปัญหาดังกล่าว Office of the Education Council (2014a) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับการเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21 ไว้ว่า หลักสูตรในศตวรรษที่ 21 ควรออกแบบให้เน้นการเรียนรู้อย่างกว้างขวางและเป็นองค์รวม (Broad-based and Holistic Learning) โดยควรเป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประเด็นปัญหาในโลกแห่งความเป็นจริง โดยเชื่อมโยงเนื้อหาแต่ละสาระเข้ากับบริบทชีวิตจริง รวมทั้งบูรณาการทักษะการคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมัลติมีเดียเข้าด้วยกัน โดยมีการประเมินผลตามสภาพจริงที่วัดความเข้าใจและการบูรณาการระหว่างการเรียนรู้มากกว่าการตัดสินที่ปลายทาง อีกทั้งหลักสูตรควรมีความเชื่อมโยงให้เกิดปฏิสัมพันธ์กันระหว่างครูกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียนตลอดจนชุมชนภายนอก เช่นเดียวกับ Phanich (2013) ที่ได้เสนอแนวทางในการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ไว้ว่า การเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ 21 ต้องปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนไป ทั้งด้านวิถีชีวิตวิถีปฏิบัติ โดยการเรียนรู้ในปัจจุบันจะต้องไม่จำกัดอยู่เพียงแต่ในโรงเรียนหรือตามเวลาที่กำหนดเท่านั้น เพราะสิ่งเหล่านั้นล้วนเป็นสิ่งที่สมมติขึ้นมาทั้งสิ้น ซึ่งในความเป็นจริงนั้นผู้เรียนจะต้องเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองโดยที่ไม่สามารถเลือกสถานที่และเวลาได้ ดังนั้นการเรียนรู้จากชีวิตจริงจึงมีความจำเป็นอย่างมากในปัจจุบัน โดยอาจจะเป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงในระดับบ้าน(ครอบครัว) หรือในระดับชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องหาวิธีการในการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงองค์กร ชุมชน และสังคมให้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบโครงงาน (PBL-Project-Based Learning) ร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้แบบ สถานที่เป็นฐาน (PBL-Place-Based Learning) หรือแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning)

จากแนวโน้มการพัฒนาของโลกอนาคตและทิศทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ตลอดจนสภาพปัญหาในการจัดการเรียนการสอนในประเทศไทย กอปรกับการเรียนการสอนในประเทศไทยในปัจจุบันที่จัดการเรียนการสอนตาม

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังสำคัญของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ และคุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลกบนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ โดยหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดสมรรถนะสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนไว้ทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ 1) ความสามารถในการสื่อสาร 2) ความสามารถในการคิด 3) ความสามารถในการแก้ปัญหา 4) ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และ 5) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้เขียนได้ตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการพัฒนา ทั้งยังได้เห็นความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงของแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานกับรายวิชาภาษา กับวัฒนธรรม (ท32201) ที่ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรมไทยในด้านต่าง ๆ ที่สืบทอดและส่งต่อกันมาในรูปแบบของคติชนท้องถิ่น ได้แก่ ภาษาถิ่น ภาษิต ประเพณี คำขวัญ นิทานพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน การแสดงพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน ความเชื่อ พิธีกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่น ตลอดจนงานศิลปกรรมพื้นบ้านแขนงต่างๆ อันเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่าของชุมชนซึ่งผู้เขียนได้รับผิดชอบการสอนตั้งแต่ปีการศึกษา 2562 เป็นต้นมา

ด้วยเหตุนี้ ทำให้ผู้เขียนเกิดความสนใจในการออกแบบและทดลองใช้แนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย โดยใช้แหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีความรุ่งเรืองและหลากหลายทางวัฒนธรรมมาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้รายวิชาภาษา กับวัฒนธรรม อันจะนำผู้เรียนสู่ห้องเรียนชุมชนเพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการลงมือปฏิบัติจากการลงพื้นที่ศึกษาชุมชน ซึ่งผู้เขียนเชื่อว่ารูปแบบการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชนนี้จะช่วยส่งเสริมและพัฒนาสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ทั้ง 5 สมรรถนะที่สัมพันธ์กับทักษะ 3Rs8Cs ตามแนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ระบบการศึกษาทั่วโลกได้ให้ความสำคัญและใช้เป็นแนวทางในการพัฒนายุคนปัจจุบัน โดยในบทความนี้ผู้เขียนจะได้นำเสนอผลการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ผู้เขียนได้ศึกษาและรวบรวมไว้ใช้เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน ด้วยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน อีกทั้งยังได้นำเสนอแนวทางและตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน ด้วยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่น ในรายวิชาภาษา กับวัฒนธรรมที่ผู้เขียนได้ออกแบบและทดลองนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยและพัฒนาแบบการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน ด้วยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

ผลการศึกษา

1. แนวคิดในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 อันนำไปสู่แนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน ด้วยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ศตวรรษที่ 21 คือ ช่วงระยะเวลาระหว่าง ค.ศ. 2001-2100 หรือ พ.ศ. 2544-2643 ซึ่งเป็นยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่มีการเปลี่ยนแปลงและเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีเชื่อมโยงข้อมูลต่างๆ ทั่วโลกเข้าด้วยกัน ด้วยเหตุที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ ทำให้ทั่วโลกตื่นตัวและเตรียมความพร้อมในการพัฒนาพลเมือง โดยเฉพาะในด้านการศึกษาซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันจึงต้องมุ่งพัฒนาทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมและสร้างภูมิคุ้มกันในการใช้ชีวิตในโลกอนาคต

แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 นั้น ควรเริ่มจากปรับเปลี่ยนจากกระบวนทัศน์การจัดการศึกษาแบบดั้งเดิมในศตวรรษที่ 20 (Tradition Paradigm) ไปสู่กระบวนทัศน์แบบใหม่ในศตวรรษที่ 21 (New Paradigm) ที่เป็นการเรียนรู้เพื่อชีวิต สามารถนำทักษะที่ได้รับจากการเรียนรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ดังที่

Punyaphruk (2018) ได้สรุปและการเปรียบเทียบกระบวนการจัดการศึกษาแบบดั้งเดิมและกระบวนการจัดการศึกษาแบบใหม่ไว้ ดังรายละเอียดในตาราง 1

ตาราง 1 การเปรียบเทียบกระบวนการจัดการศึกษาแบบดั้งเดิมและกระบวนการจัดการศึกษาแบบใหม่

กระบวนการแบบดั้งเดิม	การเปรียบเทียบ	กระบวนการแบบใหม่
เน้นครูเป็นศูนย์กลาง ครูเป็นผู้สอนหรือผู้บรรยาย	บทบาทหน้าที่ของครู	เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูเป็นผู้ชี้แนะ (coach) หรือผู้อำนวยความสะดวก (facilitatory)
ผู้เรียนรับความรู้เพียงอย่างเดียว	บทบาทหน้าที่ของนักเรียน	ผู้เรียนเป็นผู้จัดการทำความเข้าใจ และมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัว
เน้นทักษะพื้นฐาน และความรู้จากในตำรา	ทักษะความรู้	เน้นการฝึกปฏิบัติ การสร้างความรู้ด้วยตนเอง
เป็นการเรียนรู้เชิงรับ (ทางเดียว)	กระบวนการจัดการเรียนรู้	เน้นความสามารถ ทักษะการเรียนรู้ และทักษะการนำไปใช้
ทุกคนเรียนรู้ด้วยวิธีการเดียวกัน เน้นการแข่งขัน กำหนดเวลาและสถานที่ในการเรียนรู้ที่ตายตัวในห้องเรียน	การวัดผลและประเมินผล	เป็นการเรียนรู้เชิงรุก เน้นปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดการศึกษาที่เน้นรายบุคคล
เน้นวัดผลที่การสอบปลายภาคเพื่อตัดสิน	แนวทางในการจัดการเรียนรู้	เน้นการร่วมมือ เรียนรู้ได้ตลอดตามความต้องการ ใช้โลกเป็นแหล่งเรียนรู้
เรียนรู้ตามแนวทางของโรงเรียน		วัดผลระหว่างเรียนเพื่อพัฒนา
		เรียนรู้เพื่อชีวิตของผู้เรียน

จากตาราง 1 จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนตามกระบวนการแบบใหม่จะต้องเป็นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญในการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ เน้นการสร้างความรู้ด้วยตนเองและเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ทั้งยังเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ สามารถเรียนได้ทุกที่ ทุกเวลาตามความสนใจ โดยที่ครูจะต้องเปลี่ยนสถานภาพจากผู้ให้ความรู้ เป็นผู้ชี้แนะหรืออำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนได้พัฒนาและแสดงศักยภาพของตนเองอย่างสมบูรณ์อันจะนำไปสู่การพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ของตัวผู้เรียน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คือ คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณลักษณะอื่นๆ ที่ผู้เรียนทุกคนมีและใช้ได้อย่างเหมาะสม เพื่อผลักดันให้ผลการปฏิบัติงานบรรลุตามเป้าหมาย ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้ได้แก่ ความรู้ ทักษะ บุคลิกภาพ แรงจูงใจทางสังคมลักษณะนิสัยส่วนตัว ตลอดจนรูปแบบความคิดและวิธีการคิด ความรู้สึกและการกระทำ ซึ่งการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) ความสามารถในการสื่อสาร 2) ความสามารถในการคิด 3) ความสามารถในการแก้ปัญหา 4) ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และ 5) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

จากการศึกษาทบทวนแนวทางการจัดการการเรียนรู้และความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ทำให้ผู้เขียนพบว่า สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ทั้ง 5 ด้าน มีความสัมพันธ์และเป็นไปในทิศทางเดียวกับทักษะ 3Rs8Cs ซึ่งเป็นทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ดังรายละเอียดในตาราง 2

ตาราง 2 ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะในศตวรรษที่ 21 กับสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน		ทักษะในศตวรรษที่ 21	
ความสามารถ ในการสื่อสาร	สามารถอ่านออก	Reading	3Rs
	สามารถเขียนได้	(W)Riting	
	การคิดเลขเป็น	(A)Rithmetic	
ความสามารถ ในการคิด	ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม	Creativity and Innovation	
ความสามารถ ในการแก้ปัญหา	ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และ	Critical Thinking	
	ทักษะการแก้ปัญหา	and Problem Solving	
ความสามารถ ในการใช้ทักษะชีวิต	ความมีเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรม และจริยธรรม	Compassion	8Cs
	ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้	Career and Learning Skills	
	ทักษะด้านความร่วมมือ	Collaboration, Teamwork	
	การทำงานเป็นทีม ภาวะผู้นำ	and Leadership	
	ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์	Cross-cultural Understanding	
ความสามารถ ในการใช้เทคโนโลยี	ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ	Communications, Information, and	
	และรู้เท่าทันสื่อ	Media Literacy	
	ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร	Computing and ICT Literacy	

จากตาราง 2 จะเห็นได้ว่า สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เป็นไปในทิศทางเดียวกับแนวทางในการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะ เจตคติและคุณลักษณะต่างๆ อย่างเป็นองค์รวม เน้นการปฏิบัติ การแก้ปัญหาและการใช้ชีวิต สามารถเชื่อมโยงความรู้สู่ชีวิตจริง สามารถใช้ประโยชน์ได้จริงในสถานการณ์ต่างๆ ไม่ใช่การเรียนรู้เพื่อรู้เท่านั้น ทั้งนี้จะต้องลดเวลาเรียนเนื้อหาจำนวนมากที่ไม่จำเป็น แต่เอื้อให้ผู้เรียนมีเวลาในการเรียนรู้เนื้อหาที่จำเป็นในระดับที่ลึกซึ้งขึ้นและมีโอกาสได้ฝึกฝนการใช้ความรู้ในสถานการณ์ต่างๆ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะในระดับเชี่ยวชาญตามความถนัดและความสามารถของแต่ละบุคคล

3. การจัดการเรียนรู้ฐานชุมชน สู่การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความรู้สู่ชีวิตจริงเพื่อส่งเสริมสมรรถนะสำคัญในศตวรรษที่ 21 การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หรือการจัดการเรียนรู้ฐานชุมชน (Community-Based Learning: CBL หรือ Service Learning: SL) เป็นหนึ่งในแนวคิดการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่รากฐานสำคัญมาจากทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ของ Kolb (1984) ซึ่งถูกพัฒนาขึ้นตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist theory) ที่มีเงื่อนไขการเรียนรู้คือ การเรียนรู้เป็นกระบวนการลงมือกระทำ (Active process) โดยจัดการเรียนรู้ด้วยการบูรณาการเนื้อหาตามหลักสูตรสาระวิชาให้เชื่อมโยงกับบริบทของชุมชน โดยใช้การเรียนรู้

และปฏิบัติงานในชุมชนเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเองจากบริบทชีวิตจริงในชุมชน ซึ่งเกิดขึ้นจากการร่วมมือระหว่างครู ผู้เรียนและชุมชน โดยกระบวนการสำคัญของการเรียนรู้คือการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ในเนื้อหาตามหลักสูตรและเข้าใจชุมชนมากขึ้น ในการลงพื้นที่ศึกษาชุมชนแต่ละครั้งจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนได้อย่างหลากหลายและเป็นองค์รวม ไม่ว่าจะเป็นทักษะการสื่อสาร ทักษะด้านการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะด้านความร่วมมือและทักษะการเรียนรู้ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษ 21 ทั้งยังเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม เจตคติที่พึงประสงค์ การตระหนักในความรับผิดชอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน รวมทั้งยังเป็นการตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน อันจะทำให้ชุมชนและผู้เรียนจะได้รับประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน

การจัดการเรียนรู้ฐานชุมชนมีหลักการสำคัญอยู่ที่การใช้สถานที่ที่เป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการนำสถานศึกษามารวมกับการกับชุมชนเพื่อให้บริการความรู้ทางวิชาการกับชุมชน ทั้งยังศึกษาความเป็นพลเมือง สิ่งแวดล้อมตามความต้องการของชุมชน อีกทั้งยังเป็นการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ผ่านการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ตรงในชุมชน ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นการทำงานในสถานการณ์ปัญหาจริงเป็นฐานการเรียนรู้ โดยเน้นหลักปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของทั้งสถานศึกษา ผู้เรียน ครู และชุมชน ซึ่งครูจะต้องเป็นโค้ชในการอำนวยความสะดวก แนะนำและให้ความช่วยเหลือในการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

จากแนวคิดการจัดการเรียนรู้ฐานชุมชนจะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้ฐานชุมชนนั้นเป็นกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญกลยุทธ์หนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการจากชุมชนซึ่งใช้การปฏิบัติงานเป็นฐานอันจะช่วยเสริมสร้างทักษะการทำงานตามสภาพแวดล้อมจริงและมีประโยชน์ต่อผู้เรียนในด้านอื่นๆ เช่น การพัฒนาการรับรู้ในความสามารถของตนเอง การเจริญเติบโตทางด้านจิตวิญญาณ พัฒนาด้านคุณธรรม พัฒนาความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การเป็นผู้นำและมีผลทางบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นต้น ทั้งนี้การเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานให้ประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของผู้เรียนและชุมชน ซึ่งแต่ละกลยุทธ์มีกระบวนการที่เชื่อมโยงการทำงานในชั้นเรียนกับชุมชนที่มีความหมาย ในการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาสมรรถนะสำคัญและทักษะในศตวรรษที่ 21 จากการที่ผู้เรียนได้ลงพื้นที่เพื่อฝึกทักษะการแก้ปัญหาจากสถานการณ์ที่พบจริงในชุมชนในลักษณะของการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ที่มีในการแก้ปัญหาได้อย่างหลากหลาย เป็นการเรียนที่กระตุ้นและท้าทายความสามารถของผู้เรียน ให้มีความสามารถด้านการคิดและการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

แนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน

1. การจัดการเรียนรู้ภาษาไทยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างไร

ภาษา นอกจากจะเป็นเครื่องมือที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสารกันในสังคม ภาษายังจัดว่าเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญมากที่สุดของมนุษย์ ภาษาเปรียบเสมือนหัวใจของวัฒนธรรมที่มีความสำคัญและไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์คิด และเป็นพื้นฐานให้มนุษย์สามารถเรียนรู้วัฒนธรรมด้านอื่นได้ นอกจากนั้นภาษายังแสดงความเป็นอารยะของกลุ่มคนหรือชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์สามารถสั่งสม ถ่ายทอด และสั่งสอนวัฒนธรรมด้านต่างๆ ให้แก่ชนรุ่นหลังได้อีกด้วย

ในการศึกษาภาษานอกจากจะศึกษาในมิติของการสื่อสารแล้ว การศึกษาภาษาในมิติของสังคมและวัฒนธรรมนั้นก็เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งไม่น้อยกว่ากัน กล่าวคือ การศึกษาภาษาในมิติของสังคมและวัฒนธรรมจะทำให้เข้าใจมนุษย์และสังคมนั้นๆ ไปในตัว ดังที่ Dibyamandala (2020) ได้นำเสนอแนวคิดของ Halliday (1973) ที่ว่า ภาษาเป็นการปฏิบัติทางสังคม (Social action) เป็นสิ่งแรกและมีความสำคัญทางข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรม ในขณะที่ Kramsch (1998) ได้กล่าว

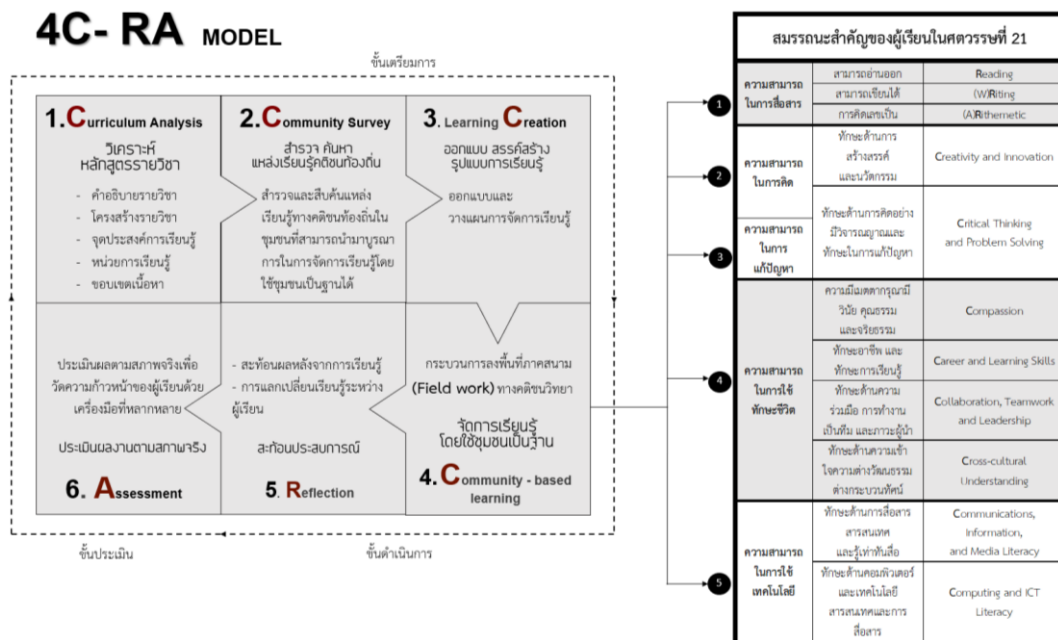
ว่า ภาษาเป็นวิธีหลักในการดำเนินชีวิตทางสังคม เมื่อใช้ภาษาในบริบทการสื่อสาร ภาษายังเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในหลายทางที่ซับซ้อน ได้แก่ 1) ภาษาแสดงออกถึงวัฒนธรรม ที่เห็นได้จากคำแสดงประสบการณ์ ความรู้ ความคิด ทัศนคติ ความเชื่อและมุมมองของผู้สื่อสาร 2) ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เป็นการสร้างความหมายเพื่อความเข้าใจเฉพาะกลุ่มที่มีวัฒนธรรมร่วมกันผ่านทั้งวจนภาษาและอวจนภาษา 3) ภาษาเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรม ที่มีค่านิยมทางวัฒนธรรม แสดงความปัจเจกของตัวตนผ่านการใช้ภาษา ตลอดจนแสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชนได้อีกด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ภาษา สังคม ชุมชน และวัฒนธรรมนั้น มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น โดยทั้งนี้เพราะภาษาเปรียบเสมือนหัวใจของสังคมและชุมชนหนึ่งๆ เพราะภาษาเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์เกิดความคิด สังคมและถ่ายทอดภาษาและองค์ความรู้ให้แก่ชนรุ่นหลังจนกลายเป็นวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชน องค์ความรู้ของกลุ่มชนที่สืบทอด และส่งต่อกันมานี้ อาจเรียกได้ว่าเป็น คติชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นข้อมูลทาง “คติชนวิทยา” ด้วยเหตุนี้การจัดการเรียนรู้ภาษาไทยจึงสามารถใช้แนวคิดในการจัดการเรียนรู้ฐานชุมชนมาออกแบบการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชนได้

2. แนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน ในรายวิชาภาษากับวัฒนธรรมด้วยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่น คติชนวิทยา เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับเรื่องราวพื้นบ้านท้องถิ่นที่เป็นของดั้งเดิม ซึ่งมีการสืบทอดและส่งต่อกันมาผ่านทางภาษา ทั้งยังปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ นิทาน เพลงพื้นบ้าน ภาษิต ปริศนา คำทาย ศิลปะ สถาปัตยกรรม ซึ่งจัดว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชน Brunvand (as cited in Thavornseth, 2003) ได้แบ่งประเภทของคติชนท้องถิ่นเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ Atthakorn (1976) ได้แก่ 1) คติชนท้องถิ่นประเภทที่ใช้ภาษา (Verbal Folklore) ประกอบด้วย คำพูดของชาวบ้าน ภาษาถิ่น การตั้งชื่อ สุภาษิต ปริศนาคำทาย คำคล้องจอง เรื่องเล่า และเพลงชาวบ้าน 2) คติชนท้องถิ่นประเภทที่ไม่ใช่ถ้อยคำ (Non-verbal Folklore) ได้แก่ ศิลปะชาวบ้าน สถาปัตยกรรม งานฝีมือและหัตถกรรมชาวบ้าน 3) คติชนท้องถิ่นประเภทผสม (Mixed Folklore) ได้แก่ การร่ายรำที่มีบทเพลงประกอบ การละเล่นของเด็กมีบทเพลงประกอบ ละครพื้นบ้าน ประเพณี และงานรื่นเริงตามเทศกาลต่างๆ เป็นต้น ซึ่งการคติชนวิทยานั้น นิยมใช้วิธีการลงพื้นที่ภาคสนาม (Field work) ในการศึกษาและเก็บข้อมูล โดยอาศัยระเบียบวิธีวิจัยในการศึกษา เริ่มตั้งแต่การตั้งปัญหา การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และตีความข้อมูล จนกระทั่งการเสนอผลการศึกษาค้นคว้า

ด้วยวิชาภาษาไทยเพิ่มเติม รายวิชาภาษากับวัฒนธรรม (ท32201) โรงเรียนปิ่นสร้อย-แยลสวิทยาลัย เป็นวิชาที่ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรมไทย ได้แก่ ภาษากับความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ภาษากับงานศิลปกรรมไทย ภาษาถิ่น และภาษากับคติชนท้องถิ่น ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นส่วนหนึ่งคติชนท้องถิ่น (Folklore) ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า อีกทั้งจังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีความรุ่งเรืองและหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ทางคติชาวบ้าน จนได้รับการประกาศให้เป็นหนึ่งในรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) ของแหล่งมรดกโลก โดยองค์การยูเนสโก เมื่อปี พ.ศ. 2557 ที่ผ่านมา รวมถึงได้มีการจัดตั้งโครงการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ตามแนวทางมรดกโลก เพื่อนำเสนอสู่การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกในอนาคต ซึ่งเอื้อต่อการใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ชุมชนที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ทำให้ผู้เขียนตระหนักถึงความสำคัญและเกิดแนวคิดในการออกแบบแนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย โดยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ มาเป็นฐานในการเรียนรู้ในรายวิชาภาษากับวัฒนธรรม อันจะนำผู้เรียนสู่ห้องเรียนชุมชนเพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเองในโลกแห่งความเป็นจริง ตลอดจนส่งเสริมสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยได้อาศัยกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่ Rittikooop (2018) ได้นำเสนอไว้เป็นแนวทางในพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน ด้วยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามรูปแบบ 4C- RA MODEL ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) ขั้นวางแผนและเตรียมการ ประกอบด้วยการศึกษาชุมชน วิเคราะห์หลักสูตร ประชุมชี้แจง ออกแบบการเรียนรู้
- 2) ดำเนินการ โดยใช้กลยุทธ์จัดการเรียนรู้ประยุกต์กับการเรียนรู้ด้วยโครงการ การเรียนรู้ชุมชนและการสะท้อนคิด และ
- 3) ประเมินผล โดยการใช้เครื่องมือที่หลากหลายและประเมินตามสภาพจริง ดังรายละเอียดในภาพ 1

ภาพ 1 แนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน ด้วยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามรูปแบบ 4C-RA MODEL

จากภาพแนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน ด้วยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามรูปแบบ 4C-RA MODEL ที่ผู้เขียนได้พัฒนาขึ้นในข้างต้น เริ่มจากขั้นตอนที่ 1) Curriculum Analysis: วิเคราะห์หลักสูตรรายวิชา เป็นขั้นการวิเคราะห์หลักสูตรรายวิชาเพื่อศึกษาคำอธิบายรายวิชา โครงสร้างรายวิชา จุดประสงค์การเรียนรู้ และขอบเขตเนื้อหาเพื่อนำมาใช้ในการออกแบบการเรียนรู้ 2) Community Survey: สำรวจ ค้นหาแหล่งเรียนรู้คติชนท้องถิ่น เป็นขั้นตอนการสำรวจและค้นหาแหล่งเรียนรู้คติชนท้องถิ่นที่สามารถนำมาใช้บูรณาการในการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรรายวิชา โดยการสำรวจนี้อาจหลายวิธีการร่วมกัน ได้แก่ การศึกษาเอกสาร การทำแบบสำรวจแหล่งเรียนรู้ หรือแบบสอบถามจากครูที่เคยใช้แหล่งเรียนรู้หรือปราชญ์ผู้รู้ เป็นต้น 3) Learning Creation: ออกแบบ สรรค์สร้างรูปแบบการเรียนรู้ เป็นขั้นตอนในการออกแบบการเรียนรู้ และการวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ 4) Community-based learning: จัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นขั้นตอนในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้จากชุมชนโดยใช้กระบวนการลงพื้นที่ภาคสนาม (Field work) ทางคติชนวิทยา 5) Reflection: สะท้อนประสบการณ์ เป็นขั้นตอนการสะท้อนคิดหลังจากการลงพื้นที่ศึกษาชุมชน ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเป็นการตกผลึกความรู้และความคิดในมุมมองที่หลากหลายอันจะทำให้เกิดองค์ความรู้ที่แปลกใหม่กับผู้เรียน และ 6) Assessment: ประเมินผลงานตามสภาพจริง เป็นขั้นตอนในการประเมินผลงานของผู้เรียนหลังจากการลงพื้นที่ศึกษาชุมชน โดยจะต้องใช้การประเมินตามสภาพจริงเพื่อวัดศักยภาพของผู้เรียนตามความเป็นจริงที่มุ่งเน้นการพัฒนามากกว่าการตัดสินด้วยการใช้เครื่องมือที่หลากหลายทั้งจากการสังเกตพฤติกรรมโดยครูผู้สอนหรือวิทยากรชุมชน การประเมินตนเองและเพื่อนในกลุ่ม ตลอดจนการประเมินจากผลงานในการลงพื้นที่ ซึ่งเป็นการประเมินแบบองค์รวมที่ไม่เจาะจงรูปแบบวิธีประเมินเพียงรูปแบบเดียวหรือมุ่งประเมินเพียงทักษะใดทักษะหนึ่งตามแนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

นอกจากนั้น จากภาพ 1 ผู้เขียนยังได้นำเสนอผลที่คาดว่าจะได้รับจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน ด้วยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามรูปแบบ 4C-RA MODEL ซึ่งจะเกิดขึ้นในขั้นตอนที่ 4 “Community-based learning: จัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน” ที่ผู้เรียนจะได้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมทักษะและสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้ดังต่อไปนี้

1. สมรรถนะสำคัญด้านความสามารถในการสื่อสารกับทักษะการอ่านออก (Reading) และ เขียนได้ (WRiting) และการคิดเลขเป็น (ARithmetic) เกิดจากทักษะการสื่อสารจากการอ่าน การเขียน บันทึกผลการศึกษา การเรียบเรียงและใช้ภาษาในการทำรูปเล่มรายงานนำเสนอ การอ่านเพื่อศึกษาข้อมูลต่าง ๆ เพิ่มเติม การฟังและดูอย่างมีมารยาทและความสามารถในการสื่อสารกับสมาชิกในกลุ่มและชุมชน นอกจากนี้ยังส่งเสริมการคิดเลขเป็นจากการคำนวณงบประมาณและระยะเวลาในการลงพื้นที่

2. สมรรถนะสำคัญด้านความสามารถในการคิด กับทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม Creativity and Innovation) และ ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) เกิดจากการลงมือออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานในการนำเสนอผลการศึกษาที่จะต้องคิดสร้างสรรค์ผลงาน เพราะหนึ่งในประเภทของคติชนท้องถิ่น คือ กลุ่มของงานศิลปะพื้นบ้าน ซึ่งจะเป็นสื่อสร้างสรรค์ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังส่งเสริมทักษะและความสามารถในการแก้ปัญหาจากการทำงานร่วมกับเพื่อนในกลุ่มได้

3. สมรรถนะสำคัญด้านความสามารถในการแก้ปัญหากับทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) เกิดจากการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในการลงพื้นที่ศึกษาชุมชนและการใช้วิจารณญาณในการเลือกรับข้อมูลทางคติชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้อมูลมุขปาฐะจากคำบอกเล่า

4. สมรรถนะสำคัญด้านความสามารถในการใช้ทักษะชีวิตกับความมีเมตตา กรุณามีวินัย คุณธรรมและจริยธรรม (Compassion) ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning Skills) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) และทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์ (Cross-cultural Understanding) จากความรับผิดชอบ มุ่งมั่น ตรงต่อเวลาในการทำงาน ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นและความสามัคคีในหมู่คณะ ภาวะความเป็นผู้นำและผู้ตามในการทำงานร่วมกัน การมีคุณธรรมจริยธรรม ที่จะไม่บิดเบือนข้อมูล ไม่ลักลอบเก็บข้อมูลในส่วนที่ผู้ให้ข้อมูลไม่อนุญาต รู้จักอดทนและรอคอยในการเก็บข้อมูลจนกว่าผู้ให้ข้อมูลมีความพร้อม นอกจากนั้นองค์ความรู้ในชุมชนอาจสามารถพัฒนาเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพให้ผู้เรียน ตลอดจนการได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ ยอมรับ และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของชุมชน

5. สมรรถนะสำคัญด้านความสามารถในการใช้เทคโนโลยีกับทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information and Media Literacy) และทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy) จากความสามารถในการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียงช่วยในการเก็บข้อมูล หรือเทคโนโลยีในการนำเสนอ รวมถึงการรู้เท่าทันสื่อในการสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมบนฐานข้อมูลออนไลน์ การเผยแพร่ข้อมูลบนสื่อสังคมออนไลน์

3. ตัวอย่างแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน ด้วยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ ทางคติชนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

ตาราง 4 ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน ด้วยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

กิจกรรม	การลงพื้นที่ศึกษาและเก็บรวบรวมคำศัพท์ทางศิลปกรรมล้านนา-ไทย
แหล่งเรียนรู้ คติชนท้องถิ่น	1. วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ถ. สามล้าน ต. พระสิงห์ อ. เมืองเชียงใหม่ 2. วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง ต. ข้างเผือก อ. เมืองเชียงใหม่ 3. วัดตันเกว่น (อินทราวาส) ต. หนองควาย อ.หางดง จ. เชียงใหม่
วัตถุประสงค์	1. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจศิลปกรรมล้านนา-ไทย 2. นักเรียนบอกชื่อและความสำคัญของงานศิลปกรรมแต่ละประเภทได้ 3. นักเรียนจำแนกงานศิลปกรรมแต่ละประเภทได้ 4. นักเรียนได้ฝึกสมรรถนะสำคัญในศตวรรษที่ 21 จากการลงพื้นที่ศึกษาชุมชน 5. นักเรียนตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญ และภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพชน
การวัด และ ประเมินผล	1. ครูประเมินนักเรียน 1.1 ประเมินตามสภาพจริง โดยการสังเกตพฤติกรรมขณะทำการศึกษาและจากการสอบถามขณะลงพื้นที่ศึกษา 1.2 ประเมินชิ้นงาน Field work ซึ่งประกอบด้วย รูปเล่มรายงานผลการลงพื้นที่ศึกษาชุมชน คลิปวิดีโอการนำเสนอผลงาน และกิจกรรมการเขียนสะท้อนคิดหลังกิจกรรม 2. นักเรียนประเมินตนเอง 3. นักเรียนประเมินกันและกัน

หลังจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชนในการลงพื้นที่ศึกษาและเก็บรวบรวมคำศัพท์ ตลอดจนการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลทางศิลปกรรมล้านนา-ไทยที่ผู้เขียนได้ออกแบบและทดลองใช้ในข้างต้น พบว่าในการลงพื้นที่ชุมชนนักเรียนจะได้ฝึกสมรรถนะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ครบทั้ง 5 สมรรถนะ ตั้งแต่ความสามารถในการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีในการที่นักเรียนได้ศึกษา สืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องก่อนการลงพื้นที่ การฟัง ดู พูด เขียน หรือการใช้เทคโนโลยีในการบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์วิทยากรหรือคนในชุมชน ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์จากการคิดออกแบบผลงานนำเสนอร่วมกับความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในการทำงานจากสถานการณ์จริง ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต ความมีวินัย คุณธรรมและจริยธรรม การทำงานเป็นทีม ทักษะอาชีพ ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนความรู้สึกตื่นเต้น ประทับใจในการเรียนรู้นอกห้องเรียนจากโลกแห่งความเป็นจริง เห็นได้จากที่ผู้เรียนได้เขียนสะท้อนคิดหลังจากที่ได้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ดังตัวอย่างการเขียนสะท้อนคิดของผู้เรียนในตาราง 5

ตาราง 5 ตัวอย่างการเขียนสะท้อนคิดหลังจากการลงพื้นที่ศึกษาและเก็บรวบรวมคำศัพท์ทางศิลปกรรมล้านนา-ไทยของนักเรียนรายวิชาภาษากับวัฒนธรรม โรงเรียนปิ่นสร้อยแยลส์วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่

รูปภาพการลงพื้นที่	การเขียนสะท้อนคิด
	“การเก็บรวบรวมข้อมูลที่วัดพระสิงห์ ทำให้กลุ่มข้าพเจ้าได้รู้จักงานศิลปกรรมที่สำคัญหลายจุด รวมถึงการได้เห็นถึงความละเอียดของงานศิลปกรรมที่คนทั่วไปมักจะมองข้าม ที่สำคัญคือการลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเองในครั้งนี้ ทำให้ได้เรียนรู้และสัมผัสจากแหล่งข้อมูลที่แท้จริง ทำให้เห็นภาพได้ชัดเจนกว่าการเรียนรู้แค่ในชั้นเรียน”
	กลุ่ม วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร “จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในครั้งนี้ กลุ่มของข้าพเจ้าได้รับความรู้เกี่ยวกับงานศิลปกรรมล้านนาแท้ๆ ทำให้ได้รู้อย่างลึกซึ้งว่า เหตุใดจึงต้องสร้างวัดให้เป็นลักษณะนี้ ได้ทราบว่าวัดต้นแก้วเป็นวัดที่มีความสมบูรณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ประติกรรมมากที่สุดแห่งหนึ่งใน จ.เชียงใหม่ ได้รู้จักสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีคุณค่า นอกจากนั้นยังได้ฝึกความกล้าที่จะถามข้อสงสัยและเก็บข้อมูลจากชาวบ้านผู้ให้ความรู้ ได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน และถือว่าการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มผู้จัดทำและชาวบ้าน”
	กลุ่ม วัดต้นแก้ว (อินทราวาส) “การลงพื้นที่ศึกษาและเก็บข้อมูลครั้งนี้ ทำให้พวกเราได้ เปิดโลกทัศน์ในการเรียนแบบใหม่ๆ ที่ได้เรียนรู้นอกห้องเรียนที่เห็นภาพได้ชัดเจน กว่าเรียนในห้องสี่เหลี่ยมแคบๆ พวกเราชอบกิจกรรมนี้มาก เป็นการเรียนรู้ที่น่าเบื่อเหมือนเดิม” กลุ่ม วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง

บทสรุป

แนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน ด้วยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ที่ผู้เขียนได้นำเสนอไปนั้น เป็นการจัดการเรียนรู้ตามทิศทางและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของระบบการศึกษาในโลกโลกาภิวัตน์ โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลเมืองโลกที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพจากการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่มีความหมายมากกว่าการเรียนรู้เพื่อแข่งขันและวัดเพียงแค่ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเพียงอย่างเดียวซึ่งผู้เขียนมองว่าการเรียนภาษาในปัจจุบันควรไปให้ไกลกว่าทักษะการสื่อสาร ผู้สอนควรออกแบบการเรียนรู้ในแบบองค์รวม โดยการนำความรู้และทักษะหลายด้านมาบูรณาการเข้าด้วยกันให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ ฝึกคิดและตัดสินใจ รวมถึงการเรียนรู้ทักษะชีวิตและการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง เพราะในชีวิตจริงนั้นการแก้ไขปัญหาต่างๆ ไม่ได้ใช้เพียงแค่

ทักษะเดียว แต่จะต้องนำหลายทักษะมาประกอบกัน ซึ่งผู้เขียนมองว่า ทักษะ 3Rs8Cs ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีความสอดคล้องกับสมรรถสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 นั้น สามารถนำมาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพได้จริง รวมถึงการที่ผู้เขียนได้นำชุมชนเข้ามาเป็นฐานในการเรียนรู้ครั้งนี้ยังจะช่วยให้เกิดความสัมพันธ์อันดีตามหลัก “บวร” ซึ่งเป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่นำสถาบันหลักในสังคม อันได้แก่ บ้าน วัดและโรงเรียน (ราชการ) มาเป็นกลไกในการพัฒนาสังคมประเทศชาติให้เกิดความเข้มแข็งและสงบสุข ซึ่งการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานจะเป็นการเปิดโลกทัศน์ใหม่ของการศึกษาที่จะนำครูและผู้เรียนซึ่งเป็นตัวแทนของโรงเรียนออกสู่ชุมชนอันประกอบด้วย วัดและชุมชน ตลอดจนผู้คนในชุมชนโดยใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตและมีส่วนร่วมในการผสมผสานการพัฒนาพลเมืองของชาติให้เป็นพลโลกที่มีศักยภาพสูงสุด และด้วยเนื้อหาวิชาภาษากับวัฒนธรรมที่นำมาบูรณาการกับแหล่งเรียนรู้ชุมชนในครั้งนี้ ยังเป็นเรื่องเกี่ยวกับคติชนท้องถิ่นและมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งจะช่วยสร้างความตระหนักรู้ให้ผู้เรียนและชุมชนได้เห็นคุณค่าของสิ่งใกล้ตัวในชุมชน ตลอดจนการสร้างความรู้รักและหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมอันมีค่าของสังคมและชุมชนอีกด้วย

อย่างไรก็ดี รูปแบบการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน ด้วยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสมรรถสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามรูปแบบนี้เป็นการเสนอแนวทางจัดการเรียนรู้ในเบื้องต้นเท่านั้น หากมีผู้สนใจนำไปปรับประยุกต์ใช้และเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ ควรศึกษาข้อจำกัดในการจัดการเรียนรู้ให้ดี โดยเฉพาะข้อจำกัดเรื่องเวลา เนื่องจากการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนที่มีจัดการเรียนการสอนวันจันทร์วันศุกร์ตามเวลาราชการและต้องเรียนวิชาอื่นๆ ด้วยในหนึ่งวันจึงอาจจะเป็นอุปสรรคในการจัดการเรียนรู้หากต้องลงพื้นที่ในการศึกษาชุมชน ดังนั้นจึงควรวางแผนการจัดกิจกรรมให้ดีโดยอาจจัดคาบเรียนซ่อมเสริมสำหรับการลงพื้นที่ศึกษาชุมชนในวันหยุดเสาร์อาทิตย์เพิ่มเติม และนอกจากนั้นควรได้รับการสนับสนุนจากคณะผู้บริหารและสถานศึกษาในการช่วยเหลือต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

References

- Atthakorn, K. (1976). *Folk lore*. Bangkok: Supervisor agency Department of Teacher Training. [in Thai]
- Dibyamandala, J. (2020). *Education in language society and culture*. Bangkok: Charansanitwong Printing. [in Thai]
- Halliday, M. A. K. (1978). *Language as social semiotic*. London: Edward Arnold.
- Kolb, D. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning process*. City: Prentice Hall.
- Kramsch, C. (1998). *Language and Culture*. Oxford: Oxford University Press.
- Office of the Education Council. (2014a). *Guidelines for the development of Thai education and preparation for the 21st century* (Research report). Bangkok: Office of the Education Council. [in Thai]
- Office of the Education Council. (2014b). *Trends in the future of education and Thai learning in B.E. 2573* (Research report). Bangkok: Office of the education council. [in Thai]
- Office of the Education Council. (2017). *National Education Plan B.E. 2560-2579*. Bangkok: Office of the Education Council. [in Thai]
- Office of the Education Council. (2019a). *Education in Thailand B.E.2561/2562*. Bangkok: Office of the Education Council. [in Thai]

Office of the Education Council. (2019b). *Guidelines for the development of students competency at the basic education level*. Bangkok: Office of the Education Council. [in Thai]

Phanich, V. (2013). *Building a learning into the 21st century*. Bangkok: The Siam Commercial Foundation. [in Thai]

Punyaphruk, S. (2018). *Step into a new way of learning management in the 21st century*. Bangkok: Danex Inter corporation. [in Thai]

Rittikoop, W. (2018). Community-based learning: Effective pedagogy strategies for teachers in the 21st century. *Journal Chiang Rai Rajabhat University*, 11(3), 179- 191. [in Thai]

Thavornseth, A. (2003). *Folk lore*. Bangkok: Suan Sunandha Rajabhat University Book Center. [in Thai]

The National Institute of Educational Testing Service. (2012). *Handbook of a Competency Appraisal for Basic Education students based on the Basic Education Core Curriculum B.E. 2551*. Bangkok: National office of Buddhism printing. [in Thai]